

MODALINIO IMPERFEKTO VARTOSENOS YPATUMAI DABARTINĖJE ITALŲ KALBOJE

Jurga Gudynienė

*Prancūzų filologijos katedra, Filologijos fakultetas, Vilniaus Universitetas. Universiteto g. 3, LT-2734, Lietuva.
Tel. 3702 687233*

Šiame straipsnyje analizuojami specifiniai, būtent, italų kalbos modalinio imperfekto vartosenos atvejai. Vienu iš reikšmingesnių kalbos kitimo procesų dabartinėje italų kalboje yra laikomas modalinio imperfekto paplitimas, kuris ypač būdingas šnekamajai kasdieninei kalbai. Viena vertus šis procesas priklauso nuo gramatinio imperfekto lankstumo, – imperfektas nepriklauso vien tik laiko ar veiklo kategorijoms, nes yra teksto, diskurso laikas. Antra vertus, modalinio imperfekto plitimą įtakoja pačių kalbos vartotojų psichologiniai, kognityviniai bei pragmatiniai motyvai.

Italų kalbos imperfekto vartosenos problemoms skirta nemaža plačių studijų. Svarbiausi šioje srityje yra P. M. Bertineto (Bertineto, 1986, 1995), L. Seriani (Seriani, 1988), C. Bazzanella' os (Bazzanella, 1994), H. Weinrich'o (Weinrich, 1978) darbai. Reikšmingi yra D. Calleri (Calleri, 1990), W. Klein'o (Klein, 1986), Antinucci, Miller (Antinucci e Miller, 1976) im-

*1) A: (rivolto a B) ciao!
B: (guardando intensamente A) ciao!/
A: non mi riconosci?
B: No! (-) chi eri?
A: ci siamo conosciuti da Marina!
(Bazzanella, 1994, 96)*

Tokio pobūdžio dialogas, kuris galėjo įvykti tarp dviejų studentų, be abejojimo, negali būti paaiš-

perfekto išmokymo tyrinėjimai stebint mažamečius italų vaikus.

Paprastai italų kalbos imperfektas apibūdinamas kaip praeities nusakymo laikas, kuris gali būti prilyginamas esamajam laikui: imperfektu visa turinio informacija, kuri kalbamuoju momentu būtų pasakoma esamuoju laiku, nukeliama į praeitį. (Bertineto, 1986; Regula, 1965). Coseriu (Bertineto, 1986, 360) imperfektą apibrėžia kaip centrinį „neaktualumo ašies“ laiką, toje pačioje ašyje patalpindamas ir pluskvamperfektus bei būtojo laiko kondicinalį. Paraleliai šią „neaktualumo ašį“ atitiktų „aktualumo ašis“, susidedanti iš perfektų, esamojo laiko ir būsimųjų laiku.

Nors imperfektas yra praeities laikas, reiškiantis veiksmo pirmumą kalbamojo momento atžvilgiu, šiuolaikinėje kalboje imperfektas tendencingai peržengia praeities laiko ribas priartėdamas prie esamojo ar net būsimąjo laiko raiškos. Tai iliustruoja pavyzdžiai, toks šnekamosios kalbos pavyzdys:

*A: (kreipdamasis į B) sveikas!
B: (atidžiai žiūrėdamas į A) sveikas!/
A: neatpažįsti manęs?
B: Ne! (-) Kas toks būsi?
A: Juk susipažinome pas Marina!*

intas tradicinės gramatikos taisyklėmis. Šis kalbos faktas bei kiti pavyzdžiai, kuriuos pateiks-

me toliau, rodo, jog pragmatinė veiksmažodžių laikų vartoseną yra labai įtakojama verbalinių interakcijų, kurios savo ruožtu priklauso nuo pačių kalbėtojų psichologinių bei kognityvinių motyvų.

Tradiciškai imperfektas taip pat analizuojamas kaip imperfektyvinio veiksmo laikas opozicijoje su perfektyviniais veiksmažodžių laikais (Bertinetto, 1986). Šioje veikslų dichotomijoje *perfektyvinis* vs *imperfektyvinis*, imperfektas vienišelis alieka imperfektyvinio veiksmo funkciją ir reiškia tokius veiksmo niuansus kaip *trukmę, progresiją, pasikartojimą, dažnumą*. Nors perfektyvinių veiksmažodžių laikų italų kalboje yra ne vienas, imperfektas tam tikrais atvejais peržengia imperfektyvinio veiksmo dimensiją atlikdamas ir perfektyvinio veiksmo funkcijas. Tai vadinamasis *naratyvinis imperfektas*¹.

Šiuolaikiniai lingvistai E. Benvenist'as (Benveniste, 1966), H. Weinrich'as (Weinrich, 1978) neapsiriboja veiksmažodžių laikų analize laiko ar veiksmo požiūriu. Į veiksmažodžių laikus pasižiūrėta kaip į teksto vienetą. Atsižvelgdamas į tai, kokiuose tekstuose (rašytiniuose ar sakytiniuose) vartojami tam tikri veiksmažodžių laikai, E. Benvenist'as skiria *istorijos ir diskurso* laikus (*temps d'histoire et de discours*). Imperfektas esąs abiejų kategorijų laikas. H. Weinrich'as atkreipė dėmesį į pačius veiksmažodžių laikų funkcijas, atsižvelgdamas į tai, ar laikai naudojami pasakojimui, ar paprastiems komentarams tam tikruose tekstiniuose žanruose (komentarai būtų, pvz., šnekamoji kasdieninė kalba, interviu, sporto komentarai, o pasakojimas – istorija, pasaka, biografija). Tokiu būdu skirdamas *naratyvinius* bei *komentatyvinius* laikus, Weinrich'as

nurodo, jog imperfektas priklauso tik naratyvinių laikų grupei².

Peržengus sakinio ribas, pastebėta, jog būtent teksto lygmenyje atsiskleidžia specifinės veiksmažodžio laikų reikšmės³. Carl'as Veters'as (Veters, 1993, 14–29), lygindamas prancūzų kalbos imperfekto funkcijas su *passé simple*, pažymi, jog, jei *passé simple* laiko reikšmės gali būti suvoktos sakinio lygmenyje, imperfekto konkrečios reikšmės atsiskleidžia tik tekste: „Le passé simple et l'imparfait ne s'opposent pas directement: ils se situent à des niveaux différents. L'emploi du PS est réglé par un principe phrastique (aspect perfectif), celui de l'IMP par un principe textuel (disponibilité d'une référence temporelle).“ (Veters, 1993, 28). Taigi imperfektas priklausytų išimtinai teksto lygmeniui.

Kaip pasakojimo laikas, funkcionuojantis tekste ir diskurse⁴, įvairiuose kalbiniuose kontekstuose (pvz., istorijose, pasakose, biografijose, radio-televizijos komentaruose, spaudos žanruose, kasdieninėje šnekamojoje kalboje), imperfektas, viena vertus, yra įtakojamas rašytojų stilistinių ieškymų (tai naratyvinio imperfekto atsiradimas), kita vertus, itin žymus verbalinių interakcijų šnekamojoje kalboje poveikis⁵. Dėl pačių kalbėtojų įvairovės bei skirtinguose kalbiniuose

¹ Žr. mano straipsnį „Imperfekto kaip pasakojamojo laiko vartoseną ir išmokymo problemas“ „Kalbotyroje“, nr. 49(3), 2000, psl.31–40.

² E. Benvenist' o istorijos laikai vartojami rašytinėje kalboje, ir aukštajame sakininės kalbos stiliuje, diskurso – sakininėje šnekamojoje kalboje (Benveniste, 1966, 237–250). H. Weinrich'as skiria atskiras pasakojimo ir komentarų kategorijas tiek sakininėje, tiek rašytinėje kalboje. (Weinrich, 1978)

³ Pažymėtini šių autorių darbai teksto lingvistikos srityje: Adam J. M. (1976, 1994, 1998), Combettes B. (1983, 1992), Jaubert A. (1990), Mainguenau D. (2000), Veters C. (1993), Weinrich H. (1989).

⁴ Teksto ir diskurso sąvokos yra artimai susijusios ir persipynusios. Čia remiamasi J. M. Adam'o apibrėžimais. Autorius apibūdina diskursą kaip komunikacinį aktą, atliekamą tam tikroje „produktivumo sąlygoje... (situacija, vieta, laikas...), o tekstas, kaip sudėtinė šio akto dalis yra lingvistinis objektas, neįtakojamas tų pačių sąlygų. (Adam, 1990, 23)

se veiksmuose atspindinčių psichologinių, pragmatinių bei kognityvinių tikslų, italų kalboje imperfektas atlieka vis daugiau funkcijų. Ypač ryški šiuolaikinėje kalboje yra modalinio imperfekto ekspansija.

P. M. Bertineto apibūdina modalines imperfekto reikšmes kaip „reikšmes, nepriklausančias išimtinai laiko ar veiklo parametrui. Tais atvejais iš tiesų nusakomas persikėlimas iš realaus pasaulio į kitą, fantazijos ar supozicijų pasaulį.“ (Bertineto, 1995, 80). Autorius nurodo tokias modalinio imperfekto reikšmes: *sapnų, fantazijos, žaidimų, ketinimo, iminencinį, potencialų, mandagumo, hipotetinį bei hipokoristinį* (Bertineto, 1986, 368–380). Papildyti šį sąrašą galima *episteminiu –doksastiniu bei planavimo imperfektu* (Bazzanella, 1994, 98). Pasak Bertineto, modalinės imperfekto reikšmės perkelia įvykius į nerealią pasaulį, tačiau nebūtinai netenka praeities laiko reikšmės. Kita vertus, nutolimas nuo realybės nereiškia, jog modalinis imperfektas komunikaciniame akte nebeatlieka perlokucinių funkcijų. Priešingai, fikcijos pasaulyje, perlokucijos vaidmuo tampa dar svarbesnis, – modalinio imperfekto vartotojas savo pasakymui siekia suteikti didesnės ar mažesnės jėgos.

Vienas iš svarbesnių imperfekto vartosenos faktų yra vaikų kalba. Antinucci ir Miller (Antinucci, Miller, 1976, 167–189), stebėję mažamečius italų vaikus, mano, jog vaikai visų pirma suvokia imperfekto reikšmę kaip neaktualumo konotaciją. Imperfektas yra pasakų laikas, kurios esti pirmoji literatūrinė fikcija. Taigi vaiko psi-

chika ankstyvame amžiuje pažįsta imperfekto neaktualumo konotacijos, kiek vėliau veiksliaškas konotacijos ir vėliausiai – laikiškąsias⁶.

Tokį imperfektą, perkeltą iš pasakų pasaulio ir reiškiantį nerealumą, italų vaikai vartoja savo paruošiamosiose žaidimų stadijose, dažniausiai pasiskirstant žaidimų vaidmenis. Tą *vaikų žaidimų imperfektą* kuris dar vadinamas „*sušitarimo*“ arba „*pasiskyrimo*“ imperfektu, dažniausiai lydi kokia nors „nerealybės“ žymė (...) (kaip, pavyzdžiui, „taip tyčia...“ arba „buvo vieną kartą“, – klasikinė pasakų įžanga, kuri tarsi pakelia fantazijos teatro uždangą) (Bazzanella, 1994, 100) :

2) *Facciamo che io ero il lupo e tu eri Cappuccetto Rosso...*; – „*Aš taip tyčia būsiu (buvau) vilkas, o tu būsi (buvai) Raudonkepuratė.*“

3) *Mamma: C'era una volta un bambino che si chiamava Carletto.*; – „*Mama: Buvo kartą vienas berniukas vardu Karleto.*

Bambino: Come me?; – *Berniukas: Toks kaip aš?*

Mamma: Come te.; – *Mama: Toks kaip tu.*

Bambino: Ero io.; – *Berniukas: Tai buvau aš.*

Mamma: Sì. Eri tu.; – *Mama: Taip, tai buvai tu.*

Bambino: Che cosa facevo?; – *Berniukas: Ir ką aš veikiau?*

Mamma: Adesso te lo racconto.; – *Mama: Tuoju tau papasakosiu.*“

4) *A: Io ero un pirata!*; – „*A: Aš buvau piratas!*

B: Ma quando?; – *B: Bet kada?*

A: Qui!; – *A: Čia!*“

(Bazzanella, 1994, 100–103) :

Paskutinis pavyzdys (4) rodo, kad vaikas, vartodamas *žaidimų imperfektą*, naudojami juo ne kaip laiko raiškos, bet kaip vietos raiškos (*qui/čia*) priemonė.

Tikėtina, jog dėl būdingos imperfekto vartosenos vaikų kalboje, italų vaikai gana vėlai išmoksta ir hipotetinės raiškos su kondicionaliu ar konjunktyvu. Šias raiškos priemones taip pat pakeičia *hipotetinis imperfektas*. *Hipotetinis im-*

⁵ J. Austin'as (Austin, 1962) nurodo tris kalbinių veiksmų komponentus: lokucinius kalbinius veiksmus (kai kažkas yra sakoma), ilokucinius veiksmus (kai kažką sakant dar ir atliekamas atitinkamas veiksmas) ir perlokucinius veiksmus (kai kalbant siekiama paveikti pašnekovą). Kaip vėliau matysime, modalinis imperfektas vartojamas būtent perlokuciniuose kalbiniuose veiksmuose.

⁶ Žr. mano straipsnį „Kalbotyroje“, nr. 49 (3)

perfektas yra paplitęs „šnekamojoje kalboje arba vidutinio sluoksnio kalbos vartotojų tarpe, nes formaliajame registre yra vartojamas ir rekomenduotinas kondicionalis bei konjunktyvas.“ (Bazanella, 1994, 99):

5) *Se sapevo suonare come te, non andavo in America.* (Pavese, 1950, 19) (*neformalusis stilius*), – „*Jei būčiau mokėjęs groti kaip tu, nebūčiau vykęs į Ameriką.*“

Se avessi saputo, non sarei andato in America. (*formalusis stilius*)

6) *Se venivi, ti divertivi.* (*neformalusis stilius*), – „*Jei būtum atėjęs, būtum pasilinksminęs.*“

Se fossi venuto, ti saresti divertito. (*formalusis stilius*) (Sabattini, 1984, 151)

Hipotetinio imperfekto paplitimas yra vienas iš bendrų kalbos supaprastinimo procesų įrodymų (sudėtinės ir sudėtingas formas pakeičia viena paprasta).

Potencinis imperfektas paprastai vartojamas su modaliniais veiksmažodžiais (*dovere/privaleti, volere/norėti, potere/galėti, occorrere/reikėti, bastare/pakakti*) ir reiškia tam tikrą prielaidą, supoziciją:

7) *Vincenzo doveva essere qui, non capisco cosa gli sia successo.* (Bertinetto, 1986, 374), – „*Vincas turėjo būti čia, nesuprantu, kas jam atsitiko.*“

Formaliajame stiliuje taip pat būtų vartotinas sudėtinis kondicionalis:

8) *Vincenzo avrebbe dovuto essere qui, non capisco cosa gli sia successo.*

Potencinio imperfekto atveju didelę svarbą turi kontekstas. Šiuo atveju, pavyzdžiui, turime tik praeities laiko raišką:

9) *Dopo quel lungo travaglio, poteva, finalmente costruirsi, nel 1861, il regno d'Italia.* (Bertinetto, 1986, 375), – „*Po ilgo darbo pagaliau galėjo 1861 metais susikurti Italijos karalystė.*“

Potencinis imperfektas vartojamas ir be modalinių veiksmažodžių:

10) *Disse che quelle notti dormivo ancora sul fienile; poi mi avrebbe messo un saccone nella stanza dei*

grani dove dormiva lui. (Pavese, 1950, 59); – „*Pasakė man, kad tą naktį dar miegosiu ant šieno, o vėliau man paklošias maišą svirne kur ir pats miegojo.*“

Kitas pavyzdys iš šnekamosios kalbos:

11) *Come veniva se non aveva la macchina? Ragiona, su!* (Bertinetto, 1986, 374); – „*Kaip gi galėjo atvažiuoti be mašinos, pats pagalvok!*“

Abiejuose atvejuose modalinis veiksmažodis yra numanomas (*dovevo dormire/ turėsiu miegoti, poteva venire/ galėjo atvažiuoti*). Modalinio veiksmažodžio išnykimas taip pat liudija kalbos paprastėjimo tendencijas.

Ketinio imperfektu nusakomas ketinamas atlikti, bet dar nepradėtas veiksmas. Šio imperfekto ypatumas tas, kad jis vartojamas tik su rezultatiniais veiksmažodžiais (pvz., *perėiti, perplaukti, peršokti*):

12) *L'atleta attraversava il fiume a nuoto tre volte di seguito; una grande folla si era radunata per assistere all'impresa.* (Bertinetto, 1986, 371), – „*Atletas ketino (ruošėsi) perplaukti upę tris kartus iš eilės; susirinkusi minia laukė reginio.*“

Kad veiksmas dar neprasidėjęs, taip pat parodo kontekstas (*susirinkusi minia laukė reginio*).

Ketinio imperfektas taip pat gali nusakyti vidinį objekto ar subjekto gebėjimą atlikti tam tikrą funkciją:

13) *La chiave apriva sia la porta dell'appartamento che quella del portone.* – „*Tuo raktu galėjai atkakinti tiek buto, tiek laukujas duris.*“

14) *All'età di undici anni, il Brambilla sollevava già forti pesi.* (Bertinetto, 1986, 371); – „*Trylikametis Brambilla jau galėjo pakelti didelius svorius.*“

Iminencinis imperfektas vartojamas su transformatyviniais veiksmažodžiais ir nusako jau bespridedantį veiksmą. Priešingai *ketinimo imperfektui*, kuris reiškia idėją, ketinimą, sumanymą ar vidinį gebėjimą atlikti tam tikrą veiksmą, *iminencinis* akcentuoja veiksmo atlikimo neišven-

giamybę, jo neatidėjimą, nes veiksmas jau yra beprasidedantis:

15) *L'aereo decollava già dalla pista, quando il pilota si accorse che un motore perdeva colpi.* (Bertinnetto, 1986, 371) ; – „Lėktuvas jau buvo bekyląs, kai pilotas išgirdo, jog motoras nustojó užti.“

Pasakojamajame žanre (grožinėje literatūroje ir šnekamojoje kalboje) vartojamas sapnų imperfektas. Juo paprastai nusakomi regėti sapnai, šis imperfektas nukelia į sapnų, nerealių pasaulių. Tačiau sapnų imperfektas nepraranda ir praeities laiko konotacijos, nes papasakoti sapnai visuomet yra praeities įvykis, nors ir nebūdamas realus:

16) *Sognò che si trovava nelle viscere di un palazzo imenso, e stava percorrendo un corridoio. Il corridoio sbucava in un altro corridoio e Dedalo, stanco e confuso, lo percorreva appoggiandosi alle pareti.* (A. Tabucchi, 1997, 15) ; – „Sapnavo esąs milžiniškų rūmų rūsiuose, einantis koridorium. Koridorius baigėsi kitu koridorium ir Dedalas, pavargęs ir sutrikęs, lingavo toliau, pasiramstydamas sienų.“ (Tabucchi, 1999, 35)

17) *Sono molto arrabbiato con te. Ho sognato che io avevo fame e tu ti mangiavi tutta la torta.* (Bazanella, 1994, 98) ; – „Labai pykstu ant tavęs: sapnavau, kad buvau labai alkanas, o tu suvalgei visą tortą.“

Sapnų imperfektui artimas fantazijos imperfektas. Jis nusako įsivaizduojamus įvykius, kuria fantazijų pasaulį. Toks imperfektas taip pat būdingas pasakojamajam žanrui:

18) *Il mio piano era semplice. Alle dieci staccavamo, ma al bar, fino alle dieci e mezzo, restava il padrone a fare i conti. Io portavo Rigamonti sotto il terrapieno della ferrovia di Viterbo, lì accanto, dicendogli che la ragazza ci aspettava in quel luogo. Alle dieci e un quarto passava il treno e io, approfittando del rumore, sparavo a Rigamonti con una „Beretta“ che avevo comprato qualche tempo prima, a Piazza Vittorio. Alle dieci e venti tornavo al bar a riprendere un pacchetto che ci avevo dimenticato e così il padrone mi vedeva.* (Moravia, 1969, 56) ; – „Mano planas buvo pa-

prastas. Dešimtą valandą mes baigdavome darbą, bet šeimininkas dar ligi pusiau vienuoliktos pasilikdavo bare ir skaičiuodavo iplaukas. Aš nusivilioju Rigamontį prie Viterbo geležinkelio linijos sankasos, kuri buvo visai netoli, ir sakau jam, kad pasimatymas paskirtas čionai. Penkiolika minučių po dešimtos praeina traukinys, ir aš, pasinaudodamas bildešiu, šaunu į Rigamontį ir „beretos“, kurią prieš kiek laiko buvau nusipirkęs Viktoro Emanuelio aikštėje. Dvidešimt minučių po dešimtos sugrįžtu į barą neva pasiimti užmiršto ryšulėlio, kad šeimininkas mane matytų.“ (Moravija, 1958, 140)

19) *Già Cosimo immaginava la scena: il Cavaliere ammanettato in mezzo agli sbirri, tra due ali di Ombrosotti che gli inveivano contro, e così era condotto nella piazza, gli mettevano il cappio al collo, l'impiccavano...* (Calvino, 1993, 136) ; – „Kozimas jau vaizdavosi, kaip sbirai veda surakintą antrankiais Eneą Silviją, o iš šalių apstoję obrzėčiai jį prakeiksmiais keikia, kaip jį atveda į aikštę, užneria kilpą ant kaklo ir jis pakimba ant šakos...“ (Kalvinas, 1975, 145)

Fantazijos imperfektą gausi ir šnekamojoje kalboje:

20) *A.: Ci pensi che effetto avrebbe fatto Arturo uscendo dall'armadio durante la lezione ?; – A.: [sivaizduoji, kaip būtų tuo metu atrodęs Artūras išlįsdamas iš spintos per pamoką?*

B.: Sì, col preside che arrivava e ci restava secco. Vorrei poter assistere alla scena!; –B: Taip, o tuo metu įeina direktorius ir netenka žado. Būčiau norėjęs pamatyti tokią sceną!„ (Bertinnetto, 1986, 369)

Visais atvejais fantazijos imperfektas išryškėja kontekste. Pavyzdyje 19) apie veikėjo fantazijos suprantame iš įžanginės formulės „Kozimas jau vaizdavosi.“, pavyzdyje 20) įsivaizduojamas įvykis yra įvedamas tokiais žodžiais „Mano planas buvo paprastas“

Vienas iš labiausiai paplitusių modalinio imperfektą variantų (būdingas daugeliui kalbų, taip pat ir lietuvių) yra mandagumo arba maloninis imperfektas. Toks imperfektas „yra dažnas pra-

šymuose, pageidavimuose su valios veiksmazodžiais, kurių „primetamos valios efektą“ sušvelnina pats imperfektas, nes pageidavimas ar išreiškiamą valia yra nukeliama į praeitį.“ (Bazzanella, 1994, 101) :

21) A: *Cosa desiderava?*; – „A: *Ko pageidavote?*

B: *Volevo chiederLe un favore...*; – B: *Norėjau paprašyti vienos paslaugos...*“

22) *Guardavo solo se c'è un posto...*; – „*Norėjau tik pažiūrėti, ar yra vietos...*“

Pavyzdyje 22) pilietis, iškišęs galvą į traukinio kupė, tokiu sakiniu bando paaiškinti savo įsiveržimą. C. Bazzanella (Bazzanella, 1994, 107) pabrėžia, kad jei šioje situacijoje būtų pavartotas esamas laikas, tai galėtų būti nemandagus atsakymas į nemandagų, netgi grubų klausimą, pvz.:

23) A: *Che cosa fa?*; – „*Ką čia darote (Ko čia žiūrite)?*“

B: *Guardo solo se c'è un posto. Mica la mangio.*; – „*Žiūriu, ar yra vietos atsistėti. Juk nesuėsiu.*“ (Bazzanella, 1994, 107)

Mandagumo imperfektas akcentuoja psichologinio nuotolio mechanizmą įvykio atžvilgiu. Noras išreikšti savo valią yra subrendęs anksčiau, tačiau kalbamuoju momentu tas nuotolis yra išlaikomas, siekiant sumažinti „primetamos valios“ efektą.

Psichologinio nuotolio įvykio atžvilgiu mechanizmas veikia ir *hipokoristinio imperfekto* atveju. *Hipokoristinis imperfektas* ne tik atitolina įvykį nuo kalbamojo momento, bet atitolina jį ir nuo pačių pašnekovų, nes paprastai pasakomas trečiuoju asmeniu. Tokį imperfektą vartoja suaugusieji švelniai kreipdamiesi į mažus vaikus ar gyvūnus. Praeities konotacijos ir trečio asmens pavartojimas rodo, jog šiose situacijose nebūtinai tikimasi atsakymo:

25) *Aveva fame la mia bambina?*; – „*Ar mano mergaitė(yra) alkana?*“ (Bazzanella, 1994, 101)

Episteminis-doksastinis ir planavimo imperfektas daugiau susiję su ateities įvykiais nei su praeities. *Episteminio imperfekto* atveju kalbėtojas, išsakydamas savo mintis parodo ir savo kognityvinę kompetenciją būsimų įvykių atžvilgiu:

26) *Che cosa mi avevi detto che c'era domani al cinema?* – „*Ką, sakei, rytoj rodo (rodys) kine?*“ (Bazzanella, 1994, 104)

Šioje situacijoje vartodamas imperfektą, kalbėtojas nori patikrinti jau turimas žinias apie filmų repertuarą. Būsimojo ar esamojo laiko pavartojimas reikštų, jog kalbėtojas neturi jokių žinių apie tai:

27) *Che cosa sarà (c'è) domani al cinema?*; – „*Ką rytoj rodys kine?*“

Planavimo imperfektas, kuris taip pat labai dažnai sutinkamas šnekamojoje kalboje nusako „ateityje planuojamą atlikti veiksmą (kartu su kontrastiniu chronodeksiniu prieviksniu „*rytoj*“), bet dėl kurio dar gali būti deramasi.“ (Bazzanella, 1994, 102) :

28) A: *Ma non puoi farlo domani?*; – „*Bet ar negali to padaryti rytoj?*

B: *Domani andavo in biblioteca!*; – *Juk rytoj turėjau eiti į biblioteką!*“

Reikia pažymėti, kad šis specifinis imperfektas negali būti pakeistas esamuoju, būsimuoju laiku ar kondicionaliu. Tik imperfektas, išlaikydamas tam tikras praeities laiko konotacijas, šioje situacijoje nusako veiksmą, kurį kalbėtojas siekia matyti kaip realizuotą ateityje, kartu imperfektas išlaiko „sušvelninimo“ niuansą, t.y. kalbėtojas sutinka derėtis dėl planuojamo atlikti veiksmo.

Kaip matyti iš pavyzdžių, šiuolaikinės italų kalbos imperfektas nebėgali būti aprašomas tradicinės gramatikos taisyklėmis. Kalbos supaprastinimo tendencijos, pragmatiniai kalbos vartotojų motyvai laužo nusistovėjusias normas. Mano-

me, jog imperfektas ypatingai yra įtakojamas šių procesų, nes yra tekstinis, diskurso bei pasakojimo laikas. Modalinio imperfekto paplitimas yra

veikiamas tiek bendrų kalbos supaprastinimo tendencijų, tiek gimtosios kalbos išmokimo faktorių, tiek perlokucinių kalbinių veiksnių.

IŠVADOS

1) Imperfektas negali būti apibūdintas tik tradicinėmis laiko ar veiksmo kategorijomis, nes peržengia šias ribas. Konkrečios imperfekto reikšmės atsiskleidžia kontekstuose (lingvistiniuose bei ekstralingvistiniuose). Taigi imperfektas priklauso teksto lygmeniui ir gali būti apibrėžtas kaip „tekstinis laikas“.

2) Kaip pasakojimo laikas, imperfektas vartojamas įvairiuose rašytinėse bei sakytinėse kalbos pobūdžio tekstuose, įvairiuose kalbos registruose,

todėl yra įtakojamas įvairių kalbinių interakcijų, kalbėtojų skirtingo pobūdžio psichologinių, kognityvinių bei pragmatinių motyvų. „Tekstinis“ imperfekto lankstumas leidžia plisti ir modalinėms reikšmėms.

3) Nors modalinio imperfekto reikšmės visiškai nepraranda laikiškųjų ar veiksliskųjų konotacijų, pagrindinė modalinio imperfekto funkcija yra perlokucinė funkcija.

LITERATŪRA:

Austin J., 1962. *How To Do Things with Words*. London, Oxford University Press.

Antinucci Fr., Miller R., 1976. How children talk about what happened. *Journal of child language*, vol 3, 167–189.

Bazzanella C., 1994. *Le facce del parlare. Un approccio pragmatico all'italiano parlato*. Firenze, La Nuova Italia.

Benveniste E., 1966. *Problèmes de linguistique générale*. Paris.

Bertinetto P.M., 1986. *Tempo, aspetto e azione nel verbo italiano. Il sistema indicativo*. Firenze, Accademia della Crusca.

Calleri D., 1980. L'acquisizione dell'imperfetto in bambini di madre lingua. *La temporalità nell'acquisizione di lingue seconde*, 117–126. Milano, Franco Angeli.

Renzi L., Salvi G., Cardinaletti A., 1995. *Grande grammatica italiana di consultazione, vol II*. Bologna, Il Mulino.

Regula M., Jemej J., 1965. *Grammatica italiana descrittiva*. Bern: A.Franke AG Verlag.

Vetters C., 1993. *Passé simple et l'imparfait: un couple mal assorti. Langue française: Temps et aspect dans la phrase française*, vol 100, 14–29. Paris.

Weinrich H., 1978. *Tempus. Le funzioni dei tempi nel testo*. Bologna, Il Mulino.

Wilmet M., 1968. *L'imparfait dit hypococonistique. Le français moderne*, vol 4, Paris.

ŠALTINIAI

Bazzanella C., 1994. *Le facce del parlare. Un approccio pragmatico all'italiano parlato*. Firenze, La Nuova Italia.

Bertinetto P.M., 1986. *Tempo, aspetto e azione nel verbo italiano. Il sistema indicativo*. Firenze, Accademia della Crusca.

Buzzati D., 1970. *Il deserto dei tartari*. Milano, Casa Editrice Mondadori.

Calvino I., 1993. *Il barone rampante*. Milano, Arnoldo Mondadori.

Moravia A., 1969. *Racconti romani*. Mosca, casa editrice Progresso.

Moravija A., 1958. *Romos apsakymai*. Vilnius.

Kalvinas I., 1975. *Baronas medyje*. Vilnius.

Tabucchi A., 1992. *Sogni dei sogni*. Palermo, Selerio editore.

Tabucchi, A. // *Kultūros barai*, 1999, nr. 12.

Pavese C., 1950. *La luna e i falò*. Torino, Einaudi.

Sabatini F., 1984. L' "italiano dell'uso medio": una realtà tra le varietà linguistiche italiane. *Studi di linguistica applicata italiana*, 139–170, Canadian Society for Italian Studies.

LES PARTICULARITÉS D'USAGE DE L'IMPARFAIT MODAL DANS L'ITALIEN MODERNE

Jurga Gudynienė

Résumé

Dans les grammaires traditionnelles l'imparfait italien est généralement déterminé en deux aspects: 1) le temps du passé qui exprime l'antériorité par rapport au moment de l'énonciation, 2) le temps de l'aspect imperfectif dans l'opposition avec les temps de l'aspect perfectif. Dans la langue moderne l'imparfait a tendance d'outrepasser les limites du temps du passé s'approchant aux valeurs du présent et du futur. Comme l'aspect imperfectif il viole ces lois pouvant exprimer autant les fonctions de l'aspect perfectif. Les valeurs concrètes de l'imparfait ne s'ouvrent que dans le niveau textuel, donc, c'est premièrement un

temps „textuel“. L'imparfait étant utilisé dans les différents genres et différents registres de la langue est fortement influencé par les facteurs cognitifs, pragmatiques et psychologiques des parlants (par exemple, des actes perlocutifs, des règles de simplification générale de la langue et de l'acquisition du langage) qui stimulent l'expansion de l'imparfait modal. Bien que l'imparfait modal ne s'éloigne pas complètement de ces valeurs temporelles ou aspectuelles, la fonction principale de l'imparfait modal est la fonction perlocutive.

Vilniaus Universitetas
Prancūzų filologijos katedra

[teikta
2000 m. spalio mėn.